

Uppdragsbeskrivning Finansieringsupplägg GVR

Uppdraget

Bakgrund

Gullspångsälvens avrinningsområde är en del i Göta älvs huvudavrinningsområde och Västerhavets vattendistrikt. Gullspångsälvens vattenvårdsförbund och vattenråd är avrinningsområdets mötesplats för vattenfrågor i avrinningsområdet. Ytan är drygt 5000 km² och är ett av Vänerns större tillflöden.

följande sätt:

"Gullspångsälven är ett av Vänerns större tillflöden och bidrar med uppskattningsvis 10 å 11 % till Vänerns vatten. Älven har sina källor i sydvästligaste Dalarna och avvattnar ett landskap rikt på sjöar vilka ofta utnyttjas som regleringsmagasin. Huvudfåran byter namn två gånger under sitt lopp till Vänern. Sålunda kallas den uppströms sjön Möckeln (vid Karlskoga) för Svartälven, mellan Möckeln och Skagern för Letälven samt mellan Skagern och Vänern för Gullspångsälven. Det största biflödet är Timsälven som dränerar gränstrakterna mellan Örebro län och Värmlands län.

Gullspångsälvens avrinningsområde har en yta på drygt 5000 km² varav ca 12 % upptages av sjöar. Området består till största delen av skogbevuxen moränmark och älven kan således klassificeras som en skogsälv. Berggrunden utgöres huvudsakligen av yngre graniter och leptiter. Timsälvens avrinningsområde har en något annorlunda karaktär med ett större inslag av lerjordar."

Ur: Rapport-Nordberg-1984-Gullspångsälven.

Den geografiska avgränsningen grundar sig i att vattnet inte ser till några kommun- eller länsgränser.

1968 startades Gullspångsälvens vattenvårdsförbunds med fokus på övervakning av vattenkvaliteten. Den gemensamma samordnade recipientkontrollen (SRK) är fortfarande den mest kostnadseffektiva metoden för övervakning av vattenkvalitet.

Det årliga nuläget och den identifierad påverkan sammanställs i en årsrapport nästkommande år. De analyserade parametrarna jämförs mot gränsvärden som berättar för oss hur farligt det är.

Vissa identifierade ämnen förekommer naturligt medan andra aldrig har funnits på platsen tidigare. Det som är intressant att titta på är dels förekomsten av ett ämne, halten av ett ämne,

förändringen över tid (historiskt perspektiv). Framtidsperspektivet är viktigt att ha med sig för att förstå hur allvarligt det är och hur förändringsfaktorer kan komma att påverka förekomsterna av ämnen.

Vissa ämnen omblandas, sedimenteras eller tas upp av fiskar som sedan vid konsumtion lagras i våra kroppar. Det är först när vi mäter ett ämne som vi vet förekomsten av det. Hur farligt ett ämne är vet man först efter forskningsbevis, men det är viktigt att komma ihåg att det är mycket som vi inte vet än. Allteftersom kunskapsluckorna fylls i hårdnar lagkraven och tydliggör ansvaret för att se till att utsläppen inte sker, renas eller åtgärdas. Förr i tiden hade man ett annat synsätt på utsläpp, vilket gör att vi idag dras med "gamla synder" som aldrig försvinner av sig själv. I vissa fall blandas olika ämnen till nya via den s.k. "coctailleffekten".

De sjöar och vattendrag som mäts i den samordnade recipientkontrollen är samma vatten som vi badar och fiskar i. Det är även samma vatten som vi i många fall gör till dricksvatten och använder till bevattning till våra livsmedel. Vattenkvaliteten påverkas med tillrinning från dagvatten (från vägar och hårda markytor), kommunala avloppsreningsverk (bräddning), industrier, avfallsanläggningar (deponier), jordbruk, skogsbruk m.m. Komplexiteten i frågorna ställer dels krav på ett helhetsperspektiv, även att man är ansvarstagande i sin roll som brukare av vattenresursen och bäst av allt är det om man redan är flera steg före. Det är både kostnadseffektivt i plånboken och utifrån ett hälsoperspektiv viktigt att ta sitt ansvar. Det finns många läkemedelsrester som i dagsläget inte kan renas helt och som släpps ut i våra vatten dagligen.

Förändrat klimat

Mer regn ökar risken för att mer eller fler ämnen kan rinna ner i vattnet. Urlakning av deponier och bräddning av avloppsvatten är tydliga indikatorer på ökat tillflöde. Ökade temperaturer leder till att avdunstningen i sjöar och vattendrag ökar, vilket innebär att utspädning av ämneshalter minskar. Vissa PFOA-ämnen har visat sig öka över angivna gränsvärden vid ökad nederbörd. Olika förändringsfaktorer och mönster gör att vi får en bättre förståelse för orsak och verkan.

Reglering, vandringshinder, flottledsåterställning m.m.

Andra direkta påverkanskällor på vattenkvaliteten i sjöar och vattendrag utöver tillförda ämnen är genom påverkan av vattenflödet. Vattenflödets variation ger effekter på syresättningen och ämneskoncentrationen vilket direkt ger påverkan på naturmiljöerna och den biologiska mångfaldens existens och/eller möjlighet till rekreation. Vandringshinder, reglering och magasinering av vatten, dammar, rensade älvar påverkar även det biologisk mångfald där många kostsamma åtgärder måste genomföras i efterhand. Kostnaden hade kunnat "tjänats" in om öronmärkta pengar till åtgärder hade införts tidigare eller att de nödvändiga anpassningarna hade gjorts i förväg.

Den geografiska avgränsningen till avrinningsområdesperspektivet för övervakning är lika viktig för planering och genomförande av åtgärdsarbete, vilket gav motiv till att Gullspångsälvens vattenråd grundades 2008. En bakomliggande orsak till Vattenrådets grundande i första hand var möjligheten till statligt bidrag vid genomförande av verksamheten. Gullspångsälvens avrinningsområde är klassat som ett av det största avrinningsområdet i Sverige och finansierades därför med det årliga maxbidraget på 80 tkr, men uppdraget att bedriva verksamheten och rapportera tillbaka om verksamheten till Havs- och vattenmyndigheten. Detta bidrag utbetalades senast 2022 med en flaggning om att det kan vara för sista gången. I dagsläget är det oklart hur det blir 2023 och framåt.

Miljökraven kring vattenfrågorna hårdnar och kommer fortsätta att skärpas allteftersom kunskapsluckorna fylls i. Det är viktigt att vara med i utvecklingen för att inte halka efter eller riskera en vattenförsämring. Det är kostnadseffektivt att göra rätt åtgärd på rätt plats i rätt tid. Kostnader för övervakning och åtgärder behöver prioriteras och inkluderas i medlemmarnas budgetarbeten för att gällande statuskrav ska kunna nås i vattendragen i Gullspångsälvens avrinningsområde inom angiven tidsperiod.

Kommunerna är de medlemmar som äger det största åtgärdskravet och det är inte förens kommunala riktlinjer sätts som verksamhetsutövare kan dela ansvaret med kommunerna genom tillsyn. Statusmålet för sjön eller vattendraget är ett tydligt krav med angiven tidsram. Miljökvalitetsnormerna (MKN) hjälper till att skapa förutsättningar utifrån det lokala förhållandet som i sin tur avgör hur mycket en industri får släppa ut och påverka vattnet. De är alltid det lokala förutsättningarna som avgör åtgärdsbehovet och där spelar de finansiella förutsättningarna hos den som bär ansvar ingen roll.

Medlemmarna i Gullspångsälvens vattenvårdsförbund erhåller även medlemskap i Gullspångsälvens vattenråd. Vattenrådets plattform möjliggör lokal förankring och ett helhetsperspektiv kring vattenfrågor. Helhetsperspektivet både förenklar genomförandeprocessen av åtgärder samtidigt som det möjliggör en hållbar kvalitetssäkring genom inkludering av berörda aktörer.

Vattenrådets roll och funktion är valbar, men uppdraget behöver specificeras liksom tydliggörande av nödvändiga förutsättningar för att möjliggöra genomförandet av den valda funktionen.

Med anledning av detta har samordnaren för Gullspångsälvens vattenvårdsförbund och vattenråd fått i uppdrag att se över finansieringsupplägg för vattenrådet genom att undersöka hur andra vattenråd gör.

Syfte

Denna rapport syftar till att ta fram ett finansieringsförslag för Gullspångsälvens vattenråd.

Frågeställning

Frågorna som undersökts är:

- Hur finansieras och arbetar andra vattenråd?

Genomförande

Totalt 5 vattenråd/förbund intervjuades och fick berätta om sina finansieringsmodeller och arbetssätt.

Verksamheterna är selektivt utvalda utifrån sin lämplighet. I första hand prioriterades jämförbar avrinningsområdesstorlek och verksamhetens aktivitet.

Dessa verksamheter ligger till grund för datainsamlingen:

Ljusnan-Voxnans Vattenvårdsförbund (både råd och förbund)

[Om oss | Ljusnan-Voxnans vattenvårdsförbund \(lvvf.se\)](#)

Nyköpingåarnas Vattenvårdsförbund (både råd och förbund)

[NVVF | Start](#)

Ätrands vattenråd (endast vattenråd).

[Ätrands Vattenråd – Ätrands vattenråd \(atransvattenrad.se\)](#)

Mälarens vattenvårdsförbund

[Mälarens vattenvårdsförbund | Mälarens vattenvårdsförbund \(malaren.org\)](#)

Höje å

[Höjeå Vattenråd – Sveriges ledande vattenråd \(hojea.se\)](#)

Sammanfattning – Finansiering per medlem till vattenrådet eller till åtgärdsaktivitet

Finansieringsuppläggen för vattenråden eller budget till åtgärdsaktiviteter varierar mellan verksamheterna. Det finns ingen standardiserad metod.

Vissa medlemmar finansieras med fasta avgifter medan andra finansieras med en beräkningsdel utifrån befolkningens mängd och verksamheternas produktion.

Medlemskostnaderna anpassas efter medlemmens åtgärdsansvar. Medlemsavgiften är ibland en total summa eller en grundavgift för medlemskap och en serviceavgift. Nedan presenteras en sammanfattning mellan olika medlemskap.

Kommuner

- Vissa har fasta avgifter och vissa regleras utifrån befolkningens mängd/del inom avrinningsområde.
- Kommuner med fasta avgifter varierar mellan 35-70 tkr per år.
- Kommunerna som betalar utifrån invånare betalar istället 1-9 kronor per invånare till åtgärder med maxavgift på 500.000kr om året.
- Vissa har två olika avgifter beroende på om kommun ligger helt inom och delvis inom avrinningsområde.

Industrier

- Betalar fasta avgifter mellan 10-12 tkr om året.
- Vissa har en fast medlemsavgift och en verksamhetsanpassad serviceavgift
- Medlemsavgiften för industrier är 1000kr + servicekostnad.

Intresseorganisationer

- Betalar mellan 500-1000kr
- Föreningar med allmänna intressen betalar 500 kr och ingen servicekostnad.
- Verksamheter och föreningar med verksamhetsinriktning betalar 1000 kr och ingen servicekostnad.

Kraftverk

- Kraftverksägare betalar en medlemsavgift på 500kr och sedan en serviceavgift på 0,0001 kr/KWh per total årsproduktion.

Lantbruk

- Lantbruk >400 djurenheter betalar medlemsavgift 500 kr och serviceavgift 2000 kr.
- Lantbruk >100 djurenheter betalar 500 kr i medlemsavgift och ingen serviceavgift.

Övriga medlemmar

- Övriga medlemmar betalar 500 kr i medlemsavgift.

Vattenrådets Verksamhet och organisation

- Samtliga vattenråd hade minst 2 arbetande tjänstepersoner;

varav minst en 100% finansierad av medlemmarna, den andra 100% tjänsten var i första hand bidragsfinansierad, men med en inestående buffert att ta från om bidragen ej kommer in ett år för att täcka upp och på så sätt vara en trygg anställning.

- Flera vattenråd har i stället för att köpa in konsulttjänster anställt personal inom verksamheten med syfte att utföra tjänsten. Exempelvis provtagningar och biotopvårdskartering, vilket räknas utöver tjänsterna ovan.
- Ett vattenråd har skrivit en överenskommelse om att ta över kommunernas åtgärdsansvar för genomförande av lagstyrda åtgärdsprogrammet och arbetar med att utföra åtgärder för 2,4 miljarder per år betalat av 4st kommuner under en 6-årsperiod. Deras verksamhet blir i stället som ett litet företag med utpekat ansvar.

Vattenrådets alternativa roll

- Ett annat sätt förutom att utföra åtgärder i vattenrådets regi, är att utifrån årlig budget för vattenrådet– delfinansiera och stötta projekt som genomförs av andra. Rådets roll skulle då bli som en fond.

Fördel: För detta krävs ingen arbetande tjänsteperson och sparar behovet av utökning av tjänst.

Nackdel: Helhetsperspektivet och kontinuiteten riskerar att missas. Medlemmarna med ansvarskrav behöver genomföra åtgärderna ändå.

Finansieringsmöjligheter att undersöka mer

- Öronmärka pengar till åtgärder i medlemmars interna verksamheter eller som utbetalas till vattenrådet.
- Fiskevårdsföreningar betalar markägare fiskarrättigheter (del av totalen eller en fast avgift). Denna avgift skulle stora markägare kunna lägga på åtgärder med specifika krav på genomförande av åtgärder.

Organisationsstruktur

Slutsats: Genom att öka antalet tjänstepersoner i organisationen ökar effektiviteten.

Nedan listas några sätt som skulle kunna möjliggöra detta:

- Samverkansmöjligheter mellan kommuner (dela på tjänst) utifrån åtgärds/förvaltningskraven, säkerhetssamordning
- Åtgärdssamordnare
- Projektfinansierad med trygg anställning
- Ersätta konsultuppdrag med fastanställ

Tidsplan för genomförande

Våren 2023: Styrelsen tar fram underlag till budgetbeslut och presentera på årsmötet, eventuell remiss till medlemmar efter årsmötet.

Hösten 2023: Färdigt förslag till medlemsmötet i november med förhoppning om verkställande 2024.

Slutsats

Vattenrådets roll och funktion behöver fastslås för att ett slutgiltigt finansieringsupplägg ska vara representativt för verksamheten. Föreslagen förändring är baserad på hur andra vattenråd finansieras.

Avgränsning

För att hålla isär Vattenvårdsförbundet och vattenrådets arbete föreslås vattenrådets finansieringsupplägg hanteras och beslutas separat. Med anledning av detta presenteras inte kostnaderna ihop.

Finansieringsförslag Gullspångsälvens vattenråd

Nuvarande medlemskostnad: á 500 kr

Nödvändiga Beslutanden (på sikt)

- Besluta om vattenvårdsförbundet och rådet ska vara två separata organisationer eller om de ska slås ihop.
- Besluta om förslag på om det ska vara skillnad mellan medlemskostnad och servicekostnad för vattenrådet.
- Besluta om förslag på medlemsavgift och eventuell variation mellan kommuner/industrier och intresseorganisationer.
- Besluta om förslag på kostnad för industrier/verksamhetsutövare

- Besluta om förslag på kostnad på serviceavgift för kraftverksägare.
- Besluta om förslag på vattenrådets ”åtagande” i genomförande av åtgärdsprogram (kräver överenskommelse och förutsättningar).

Befolkningsmängd medlemskommuner Gullspångsälvens avrinningsområde 2022

Ekonomisk sammanställning för möjligt utfall av intäkt till Vattenrådet. Befolkningsmängd multipliceras med antal kronor. Tabellen redovisar tre olika utfall 1 kr, 2,5 kr och 4 kr.

Befolkningsmängd medlemskommuner 2022				
Kommun	antal	1,00 kr	2,50 kr	4 kr
Degerfors	9 530	9 530	23 825	38 120 kr
Filipstad	10 315	10 315	25 788	41 260 kr
Hällefors	6 656	6 656	16 640	26 624 kr
Karlskoga	30 278	30 278	75 695	121 112 kr
Laxå	5 576	5 576	13 940	22 304 kr
Ludvika	26 353	26 353	65 883	105 412 kr
Storfors	3 882	3 882	9 705	15 528 kr
Vansbro	6 800	6 800	17 000	27 200 kr
Töreboda	9 186	9 186	22 965	36 744 kr
Gullspång	5 194	5 194	12 985	20 776 kr
totalt	113 770	113 770	284 425	455 080 kr

Arbetsområden och kommande arbete

Plan-Do-Check-Act

1. Identifiera problemområden med miljöpåverkan

A) Miljögifter, screening ämnesförekomst

Påverkanskällor, Yt-/grundvatten, Dricksvattentäkt, råvattenintag, reningsverk före och efter, industrier etc.

➔ Ta fram prioriteringslista och åtgärdsplan = Rätt åtgärd på rätt plats

B) Biotopvårdskartering till åtgärder (ta fram lokala åtgärdsplaner)

Konnektivitet (vandringshinder) Fisk

Klimatanpassning av verksamheter (Egna verksamheten, ev. kommunikationsinsats).

Ta rygg på lokalt engagemang

C) Åtgärdssamordning vattenråd (operativt)

Tex. Övergödning – våtmark, Invasiva arter & biologisk mångfald

Eventuella Specialundersökningar

Tillsammans med markägare

2. Kommunikation & media

Samordning av medlemmarnas kommunikation

Informera och sprida nya lagar/förordningar

Rådgivning och helhetsperspektiv

3. Digitalisering

Digitala kartor med relevant data, goda exempel med helhetsperspektiv.

Digitalisering av provstationer, åtgärder osv.

Bra sätt att följa upp verksamheterna!

4. Uppföljning av avrinningsområdets vattenkvalitet

Sammanställning av:

Nuläge, status

Utförda åtgärder/förbättringar

Planerade åtgärder

5. Kvalitetsgranskning av vattenvårdsförbundet och vattenrådets verksamheter

Uppföljning av verksamheten:

Nås de uppsatta målen?

Kommer slutmålet nås?

Möjliga delar att granska:

- Verksamhetsberättelserna
- Ekonomi
- Resurser
- Åtgärder
- Effektivitet
- M.m.

